

Inleiding

In dit tekstboek maakt u kennis met een groot aantal basisbegrippen, -materialen en -werkwijzen uit het vakgebied (technische) hulpverlening. Als manschap krijgt u straks te maken met allerlei soorten hulpverlening. Dit boek biedt u daarvoor de nodige theoretische voorbereiding. Het maakt deel uit van de verplichte lessos voor de leergang Manschap a.

Deel A behandelt de verschillende soorten spoedeisende en niet-spoedeisende hulpverleningen en de overige (hulpverlenings)diensten waarmee u tijdens uw werkzaamheden te maken krijgt. In de hoofdstukken B1 en B2 wordt de werkvolgorde bij verkeersongevallen behandeld. De verschillende fases van het brandweeroptreden worden toegelicht. Deze kennis wordt in de hoofdstukken B3, B4, B5, en B6 verder uitgediept. Deze hoofdstukken gaan in op materiaal en werkwijze bij verkeersongevallen met personenauto's, bussen, vrachtwagens en treinen.

In hoofdstuk C1 wordt uitgelegd wat elektriciteit is, waarvoor aggregaten worden gebruikt en hoe u veilig kunt werken met elektriciteit. Tijdens uw werk als manschap gebruikt u veel verschillende soorten gereedschappen. Een groot deel van dit boek is daar dan ook aan gewijd. Achtereenvolgens wordt in de hoofdstukken C2 en C3 ingegaan op hydraulische redgereedschappen en op elektrisch en mechanisch gereedschap. Voor het heffen van voertuigen en andere objecten, zult u gebruikmaken van hefkussens. Daarover gaat hoofdstuk C4. Trek- en hijswerktuigen en -materialen, waaronder de staaldraadkabel en handtakels, worden behandeld in hoofdstuk C5.

Waar u op moeten letten bij hulpverleningen in beschadigde gebouwen met instortingsgevaar komt in hoofdstuk D1 aan de orde. Regelmatig zult u worden ingeschakeld bij het bestrijden van liftongevallen. Daarover gaat hoofdstuk D2. Het werken op hoogte is een belangrijk en complex onderdeel van het werk van de brandweer. In hoofdstuk D3 vindt u informatie over onder andere werkwijze en veiligheidsmiddelen.

Tijdens extreme weersomstandigheden, zoals storm of hevige sneeuwval, wordt er vaak een beroep gedaan op de brandweer om het ontstaan van gevaarlijke situaties tegen te gaan. Met wat voor werkzaamheden u dan te maken krijgt, leest u in hoofdstuk D4. Het laatste hoofdstuk van dit boek gaat over ongevallen waarbij dieren betrokken zijn. Om bij ongevallen met bijvoorbeeld runderen, paarden, schapen en varkens adequaat op te kunnen treden is basiskennis over het dier en over de beste aanpak van een dergelijk ongeval nodig. Hoofdstuk D5 geeft u, naast theoretische kennis, handreikingen voor het redden van dieren bij ongevallen.

A

Oriëntatie op hulpverlening

Inleiding

Verkeer A50 loopt vast door ongevallen

VALBURG - Doordat de trekker van een vrachtwagencombinatie in brand vloog, is gistermiddag rond half vijf een kilometerslange file ontstaan op de snelweg A50 bij knooppunt Valburg (richting Nijmegen). Onbekend is waardoor de trekker in brand vloog. Aanvankelijk leek het er volgens de snelwegpolitie op dat een klapband de oorzaak was. Later bleek de band juist door het vuur geklapt. De chauffeur, een 48-jarige man uit het Limburgse Elsloo, kon de politie niet veel meer vertellen dan dat hij op enig moment een sissend geluid hoorde, waarna de boel snel in brand vloog. De middenberm vatte ook vlam, een deel van de berm van de parallelle rijbaan ook. Vanwege de enorme rookontwikkeling werd de snelweg korte tijd

afgesloten. Na zes uur werd de weg weer vrijgegeven. Rond dezelfde tijd gebeurde twee kilometer verderop, vlak voor de brug bij Ewijk, nog een aanrijding waarbij twee personenauto's betrokken waren. Volgens een woordvoester van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) raakte niemand gewond. Ook dit ongeluk zorgde korte tijd voor vertraging. Nog eens twaalf kilometer verderop op de A50 reden in de spits ook nog een auto en een vrachtauto op elkaar onder Niftrik, tussen knooppunt Paalgraven en Bankhoef. Deze aanrijding zorgde eveneens voor lange files. Ook hier zou niemand gewond zijn geraakt. De KLPD kon gisteravond geen verdere informatie over toedracht of personalia verstrekken.

De Gelderlander, 4 mei 2007

De taken van de brandweer zijn in de loop der jaren steeds aangepast aan ontwikkelingen in de maatschappij. Door onder andere de toegenomen verkeersbelasting, bebouwing en het vervoer van gevaarlijke stoffen, zijn er nieuwe werkzaamheden en risico's ontstaan. Naast brandbestrijding is het accent steeds meer komen te liggen op hulpverlening. Hulpverlening kan onderverdeeld worden in niet-spoedeisende en spoedeisende hulpverlening en dienstverlenende werkzaamheden. In dit hoofdstuk geven we aan welke werkzaamheden daaronder vallen, behandelen we aandachtspunten en geven we voorbeelden. Tijdens uw werkzaamheden krijgt u te maken met andere hulpverleningsdiensten zoals de politie en de ambulancedienst. De taken van deze diensten, de zogenaamde partners in de hulpverlening, worden toegelicht. Ook gaan we in op de overige diensten waarmee u samenwerkt op de plaats van het ongeval.

Doelstellingen

Na bestudering van dit hoofdstuk, kunt u aangeven:

- welke soorten werkzaamheden de brandweer uitvoert
- wat wordt verstaan onder niet-spoedeisende hulpverlening
- wat wordt verstaan onder spoedeisende hulpverlening
- wat wordt verstaan onder dienstverlenende werkzaamheden
- wat wordt verstaan onder hulpverlenende werkzaamheden
- met welke diensten u te maken kunt krijgen tijdens de hulpverlening
- wat de belangrijkste taken zijn van deze diensten.

1 Soorten werkzaamheden

Er zijn twee soorten hulpverleningen.

- 1 Niet-spoedeisende hulpverlening.
- 2 Spoedeisende hulpverlening.

Brancherichtlijn optische en geluidssignalen brandweer

In de Brancherichtlijn optische en geluidssignalen brandweer is aangegeven in welke gevallen er sprake is van een dringende taak (prioriteit 1) of een noodzaak om ter plaatse te komen (prioriteit 2). Daarnaast worden er richtlijnen gegeven voor alle overige uitrukken (prioriteit 3). De centralist van de meldkamer stelt als eerste de prioriteit van de eerst uitrukkende voertuigen vast. De bevelvoerder of OVD is bevoegd om deze prioriteit bij te stellen. Afhankelijk van de prioriteit, mag de TS optische en geluidssignalen voeren.

A-1.1: verkeersongeval tijdens mist

1.1 Niet-spoedeisende hulpverlening

Niet-spoedeisende hulpverlening is onderverdeeld in dienstverlenende en hulpverlenende werkzaamheden en hulpverlening aan grote huisdieren. Voor dit laatste onderwerp verwijzen we naar hoofdstuk D5 over optreden bij ongevallen met dieren.

A-1.2: hulpverleners redden paard uit sloot

1.2 Dienstverlenende werkzaamheden

Voorbeelden van dienstverlenende werkzaamheden zijn:

- buitensluitingen het opheffen
- kelders leegpompen
- andere (parate) diensten zoals politie/justitie en wegbeheer assisteren.

We lichten een aantal van deze werkzaamheden toe.

Niet elk korps voert alle dienstverlenende werkzaamheden zelf uit; meestal worden ze door bedrijven uitgevoerd. Meestal wordt eerst bekeken of de werkzaamheden spoed hebben. Is er geen spoed bij, dan kan een woningbouwvereniging of een klusjesbedrijf bijvoorbeeld helpen bij een buitensluiting; een glaszettersbedrijf kan noodglas plaatsen en een loodgietersbedrijf kan een kelder leegpompen. Vaak hebben dit soort bedrijven een 24-uursdienst.

Buitensluitingen opheffen

Buitensluitingen komen veel voor. Meestal worden ze door burenhulp opgelost.

Als de hulp van de brandweer nodig is en er schade aan het pand moet worden toegebracht om binnen te komen, dan overlegt de bevelvoerder eerst met de bewoner.

Hij bekijkt vooraf alle andere mogelijkheden, zoals het:

- verwijderen van scharnierpenen van een deur of raam
- losschroeven van raamsluitingen bij openstaande ramen
- binnenkomen via het dakraampje

Meestal is dit raampje niet voorzien van goed afsluitmateriaal.

- openen van het voordeurslot met een haak, via de brievenbus van de voordeur

Een spiegeltje bewijst hierbij goede diensten.

- uitboren van de cilinder van een cilinderslot.

Een nieuwe cilinder is snel geplaatst.

Het opheffen van een buitensluiting is meestal geen spoedeisende zaak. In de volgende situaties is er echter wel sprake van spoed:

- wanneer er sprake is van een warmtebron in het pand (vuur)
- wanneer er kleine kinderen in het pand aanwezig zijn.

In andere gevallen kan er rustig naar de juiste werkwijze en het meest geschikte materiaal worden gezocht. Als er bijvoorbeeld op hoogte moet worden gewerkt, is het gebruik van een full-body harness (een vest met een harnas, dat ervoor zorgt dat de krachten tijdens het opvangen van een val op de juiste manier over het lichaam worden verdeeld) nodig. Zie hoofdstuk D3 voor meer informatie over het full-body harness.

Kelders leegpompen

Kelders, souterrains of garages kunnen onder water komen te staan als gevolg van bijvoorbeeld wateroverlast of gesprongen leidingen/rioleringen. Dit water kan worden verwijderd met een elektrische pomp, een turbolenspomp of een draagbare motorspuit en een waterzuiger voor het laatste werk.

Voor welke pomp wordt gekozen, is afhankelijk van de hoeveelheid water en de mogelijkheden om dit af te voeren. Bekijk hoe het water afgevoerd kan worden en met welke capaciteit: een rioolputje en een straatkolk lopen gauw over; een grasveld staat snel onder water. Een flinke sloot, vijver of een riviertje is voor de waterafvoer het beste, maar is niet altijd in de buurt. Om grote hoeveelheden water via het straatriool af te voeren kunt u de inspectiedeksels verwijderen, zodat er een slang in kan worden gehangen. Denk hierbij aan mogelijke risico's voor voetgangers en fietsers. Zet de werkplek dus af met rood/wit lint.

Let bij het leegpompen op onderstaande punten.

- Gebruik de elektrische pomp alleen in combinatie met een aardlekschakelaar.
- Laat geen motor draaien in een afgesloten ruimte. Maak in zulke situaties gebruik van een elektrische pomp of een turbolenspomp.
- Denk aan het risico op verstopping van de aanzuigopening door drijvende materialen (plastic zakken, papier, dozen en dergelijke) die in de ruimte liggen.
- Let op de juiste aansluiting van de turbolenspomp.

Andere (parate) diensten assisteren

Hierbij gaat het om het (spoedeisend) helpen bij vervuild of glad wegdek om direct gevaar voor het verkeer te beperken. Vaak zijn ook gespecialiseerde reinigingsbedrijven en/of machines beschikbaar of kan de wegbeheerder hiervoor worden ingezet. De brandweer voert dan werkzaamheden uit totdat anderen deze over kunnen nemen. Zolang er sprake is van het beperken van direct gevaar en risico, brengt de brandweer geen kosten in rekening.

A-1.3: het reinigen van het wegdek

Justitieel onderzoek/politiewerk

Hierbij gaat het om het assisteren bij het bergen van objecten op verzoek van de politie (in het kader van onderzoek). Voorbeelden hiervan zijn:

- inzet duikteam
- inzet brandweerboot
- verlichten van plaats incident
- inzet met autoladder of hoogwerker.

1.3 Hulpverlenende werkzaamheden

Hulpverlenende werkzaamheden zijn bijvoorbeeld:

- 1 het verwijderen van loshangende takken, losgeraakte bomen die gevaar opleveren, of omgewaaide bomen, bij bijvoorbeeld stormschade.

Zie verder hoofdstuk D4 Natuurgeweld.

- 2 het weghalen van loshangende constructiedelen die gevaar opleveren, zoals zonweringen, luifels, tv-masten, losse dakplannen en dakdelen.

Zie verder hoofdstuk D4 Natuurgeweld.

- 3 het verlenen van hulp aan in nood verkerende dieren.

Zie verder hoofdstuk D4 over Optreden bij ongevallen met dieren.

- 4 het voorkomen van instorting van daken door neerslag.

Zie verder hoofdstuk D4 Natuurgeweld.

1.4 Spoedeisende hulpverlening

Spoedeisende hulpverlening is hulpverlening bij acute noodsituaties, waarbij onder tijdsdruk gehandeld wordt en gevaar bestaat voor personen of ernstige schade aan gebouwen of goederen kan ontstaan. Voorbeelden hiervan zijn personen die:

- te water zijn geraakt
- bekneld zitten in een lift
- ernstig gewond in een voertuigwrak zitten
- bedolven of ingesloten zijn
- bedreigd worden door uitstromende gevaarlijke stoffen.

Een andere belangrijke spoedeisende taak van de brandweer is hulpverlening bij grootschalige incidenten, bijvoorbeeld grote kettingbotsingen, vliegtuigongevallen en watersnood.

Verkeersongevallen, liftongevallen en hulpverlening in beschadigde gebouwen komen verderop in dit tekstboek aan de orde.

A-1.4: waterongeval: spoedeisende hulpverlening

2 Betrokken diensten

Op de plaats van het ongeval werkt de brandweer samen met verschillende andere hulpverleningsdiensten, zoals (vaak) de politie en de ambulancediensten. Daarnaast kunnen er andere hulpverleningsdiensten betrokken zijn. We lichten de taken van de verschillende diensten toe.

Politie

De politie is bijna altijd betrokken bij een brandweeroptreden. Een melding aan de brandweer gaat meestal gepaard met een optreden van de politie. De politie is georganiseerd in 25 politiekorpsen en een Korps Landelijke Politiediensten.

De politie is bij een ongeval verantwoordelijk voor:

- de slachtofferidentificatie
- de informatievoorziening ten behoeve van de ongevalsrapportage
- het sporenonderzoek
- het ontruimen en afzetten van de plaats van het ongeval
- het regelen van het verkeer
- het regelen van verkeersinformatie
- het begeleiden van hulpverleningsvoertuigen.

De brandweer kan, wanneer zij zelf over voldoende personeel beschikt, de politie op de ongevalsplaats assisteren. Zowel bij de verkeersbegeleiding als het sporenonderzoek kan de brandweer behulpzaam zijn; de politie houdt hierover altijd de leiding!

KLPD

Het KLPD (Korps Landelijke Politiediensten) voert politietaken uit die een specialistisch karakter hebben of een bijzondere organisatie vergen. De taken van het KLPD overschrijden de grenzen van de politieregio's of hebben een landelijk of internationaal belang.

De brandweerregio's vallen niet allemaal samen met de politieregio's. Het KLPD heeft twaalf uitvoerende diensten, waaronder de Dienst Verkeerspolitie. Zij levert landelijke ondersteuning aan de regiokorpsen. Meer informatie over de samenwerking tussen de brandweer en de politie vindt u in de hoofdstukken over verkeersongevallen in deel B.

A-1.5: politie op de plaats van het ongeval

Ambulancediensten en mobiel medische teams (MMT)

De ambulancediensten zijn verantwoordelijk voor:

- het uitvoeren van levensreddende handelingen
- het - zo nodig - uitvoeren van verdergaande medische handelingen
- het vervoeren van slachtoffers
- het stand-by staan bij lekkage van gevaarlijke stoffen, grote branden en dergelijke.

Een mobiel medisch team bestaat uit een arts en een verpleegkundige. Doel van het MMT is te voorzien in meer medische deskundigheid op de plaats van het ongeval. Er zijn in Nederland vier MMT's die over een helikopter beschikken, de zogenaamde helikopter MMT's.

A-1.6: ambulanceverpleegkundigen en leden SIGMA

SIGMA (Snel Inzetbare Groep Ter Medische Assistentie)

Naast de ambulancehulpverlening (waaronder de MMT's) maakt ook de SIGMA deel uit van de medische hulpverlening.

Definitie

Een SIGMA is een eenheid van vrijwilligers die professionele hulpverleners assisteert bij grootschalige ongevallen en rampen.

Een SIGMA bestaat uit acht personen, waaronder een coördinator en een chauffeur. De vrijwilligers maken deel uit van een personeelspool van vrijwilligers van veelal het Nederlandse Rode Kruis. Een SIGMA staat onder leiding van een ambulanceverpleegkundige of de OVD-G.

3 Overige diensten

Bij een ongeval kunnen naast de politie en de ambulancedienst nog veel andere diensten betrokken zijn.

Meldkamer

Een ongeval op of langs de snelweg wordt via de meldkamer telefonisch gemeld aan de politie, brandweer en/of ambulancedienst. De meldingen worden aangenomen door de centralist. Steeds vaker beschikken de hulpverleningsdiensten over een gemeenschappelijke meldkamer.

Rijkswaterstaat

Rijkswaterstaat (RWS) valt onder het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Rijkswaterstaat is als wegbeheerder verantwoordelijk voor een veilig en doelmatig gebruik van de weg en een veilige en efficiënte verkeersafwikkeling. Voor de wegen die geen snelweg

zijn, zijn meestal de gemeenten waarin de weg ligt de wegbeheerder. Ook provincies en particulieren kunnen wegbeheerder zijn.

Bij incidenten heeft de wegbeheerder de volgende taken:

- mede zorgen voor de veiligheid van de hulpverleners, slachtoffers en de overige verkeersdeelnemers
- een vlotte en efficiënte doorstroming van het verkeer bevorderen
- aanrij- en afrijroutes voor de hulpverlenende diensten vaststellen
- schade aan de weg vaststellen en herstellen
- omrijroutes vaststellen in overleg met de politie, en de meldkamer hierover informeren
- informatie verschaffen aan verkeersdeelnemers
- gladheidsbestrijding.

Waterschap

Ook waterschappen kunnen betrokken zijn bij incidenten, zoals bij wateroverlast en overstromingen.

Een waterschap is een bestuursorgaan waarvan de leden worden gekozen net zoals bij de gemeenten, provincies en het Rijk.

De voorzitter is veelal de dijkgraaf. De waterschappen hebben de zorg voor:

- een goede kwaliteit van het oppervlaktewater
- een goed waterbeheersingsstelsel
- veilige dijken.

Bergingsbedrijven

Een berger wordt meestal ingeschakeld door de politie, de wegbeheerder of de pechhulpverleningsdiensten (ANWB/Routemobiel), afhankelijk van het type incident. De berger vervoert het wrak van de plaats incident naar een andere plaats, zoals een garage.

In overleg met de politie en de berger bepaalt de brandweer een plaats (zo dicht mogelijk bij het incident) waar de beschadigde voertuigen eerst worden neergezet. Vanaf die plek kunnen deze dan later, zonder de verkeersstroom te verstoren, door de berger worden afgevoerd. Bij de bergingswerkzaamheden kan de brandweer assistentie verlenen.

Gemeentelijke diensten

Voorbeelden van gemeentelijke diensten zijn Milieutoezicht, de Dienst Openbare Werken en Bouw- en Woningtoezicht. Milieutoezicht kan advies en ondersteuning geven bij ongevallen met gevaarlijke stoffen. De Dienst Openbare Werken herstelt schade aan de openbare weg en maakt het wegdek schoon en Bouw- en Woningtoezicht ziet toe op de kwaliteit van bouwconstructies.

Particuliere bedrijven

Particuliere bedrijven worden ingezet voor werkzaamheden die geen spoed hebben, zoals opruim-, herstel- en schoonmaakwerkzaamheden. Voorbeelden zijn:

- een klusjesbedrijf helpt bij een buitensluiting
 - een glaszettersbedrijf plaatst noodglas
 - een loodgietersbedrijf pompt een kelder leeg
- Vaak beschikken dit soort bedrijven over een 24-uursdienst.

Pechhulpverleningsdiensten zoals de ANWB en Routemobiel

Na een ongeval of in geval van pech kan via een praatpaal of telefoon de hulp worden ingeroepen van een pechhulpverleningsdienst.

De taken van de pechhulpverleningsdienst bij een incident op de auto(snel)weg zijn:

- zorgdragen voor eigen veiligheid (de mogelijke gevaren inschatten)
- zorgdragen voor de verkeersveiligheid (opstellen van het voertuig, herkenbare veiligheidskleding, gebruik van zwaailamp/veiligheidslamp en kegels). Daarnaast zal de pechhulpverleningsdienst waar mogelijk rijstrooksignalering aanvragen)
- inventariseren van het incident en zo nodig overige diensten waarschuwen.

Stichting Salvage

Bij incidenten waarbij sprake is van brand, blikseminslag, explosie of wateroverlast kan de Stichting Salvage worden ingeschakeld.

De Stichting Salvage heeft het doel de schade na een brand of ongeval zoveel mogelijk te beperken. De stichting beschikt over een netwerk van ruim tweehonderd salvagecoördinatoren en gespecialiseerde bedrijven die schadebeperkende maatregelen uit kunnen voeren. Voorbeelden hiervan zijn:

- ramen en deuren dichttimmeren
- water wegpompen
- geurdrijvers of ventilatoren plaatsen
- ontvochtigingsapparatuur plaatsen.

De bevelvoerder kan de hulp van de stichting inroepen om tijdens en na het incident de gedupeerden te helpen.

De brandweer krijgt vooral te maken met de VHD-Alarmcentrale Salvage. Deze centrale is aangewezen als 24-uurs verbindingscentrum en onderhoudt contact met brandweer, salvagecoördinatoren, verzekeraars en andere betrokkenen.

A-1.7: salvagecoördinator aan het werk

Samenvatting

Er zijn twee soorten hulpverleningen: spoedeisende en niet-spoedeisende. Bij een spoedeisende hulpverlening is sprake van een levensbedreigende situatie voor de mens of van een situatie waarin ernstige schade aan gebouwen of goederen kan ontstaan. In de Brancherichtlijn optische en geluidssignalen brandweer is vastgelegd wanneer er sprake is van een dringende taak, waarbij optische en geluidssignalen mogen worden gevoerd. Voorbeelden van spoedeisende hulpverlening zijn verkeersongevallen en liftongevallen. Niet-spoedeisende hulpverlening is onderverdeeld in dienstverlenende en hulpverlenende werkzaamheden. Voorbeelden van dienstverlenende werkzaamheden zijn het opheffen van buitensluitingen en het leegpompen van kelders. Dienstverlenende werkzaamheden worden niet altijd door de brandweer uitgevoerd; soms worden ze uitbesteed aan bedrijven. Onder hulpverlenende werkzaamheden vallen onder andere het verwijderen van takken en bomen die gevaar opleveren, het verwijderen van loshangende constructiedelen en het voorkomen van instorting van daken door neerslag.

De brandweer werkt samen met verschillende andere hulpverleningsdiensten, waaronder in veel gevallen de politie en de ambulancedienst. Iedere dienst heeft op de plaats van het ongeval zijn eigen taken. Het komt regelmatig voor dat de ene dienst de andere assisteert (afhankelijk van het aantal mensen ter plaatse).

Naast de meldkamer, de politie en de ambulancedienst of SIGMA, kunt u ook te maken krijgen met wegbeheerders, bergingsbedrijven, gemeentelijke diensten, particuliere bedrijven, pechhulpverleningsdiensten en de Stichting Salvage.